

“ Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра українознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан філософського
факультету

Іван КАРПЕНКО

“ _____ ” 20 _____ р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Історія України

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти _____ бакалавр _____

Галузь знань _____ 03. Гуманітарні науки _____
(шифр і назва)

Спеціальність 033 Філософія, 034 Культурологія _____
(шифр і назва)

Освітня програма 033 «Філософія», «Європейські студії», 034 «Візуальне мистецтво і менеджмент культурних проєктів», «Культурологія», «Урбаністичні студії», 052 Політологія _____
(шифр і назва)

Спеціалізація _____
(шифр і назва)

вид дисципліни _____ обов'язкова _____
(обов'язкова / за вибором)

факультет _____ філософський _____

2023_ / 2024__ навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою
філософського факультету
від «16» червня 2023 року _протокол № 6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Чугуєнко Михайло, кандидат філософських наук,
доцент кафедри українознавства.

Програму схвалено на засіданні кафедри українознавства
від «12» червня 2023 року протокол № 11

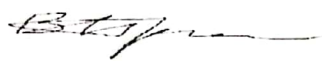
В.о. завідувача кафедри

В'ячеслав ПОТОЦЬКИЙ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Філософія»

Гарант освітньої програми

Володимир ПРОКОПЕНКО

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Європейські студії»

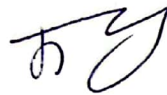
Гарант освітньої програми

Наталія ЗАГУРСЬКА

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Культурологія»

Гарант освітньої програми

Ігор БІЛЕЦЬКИЙ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Візуальне мистецтво і
менеджмент культурних проєктів»,

Гарант освітньої програми

Дмитро ПЕТРЕНКО

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Урбаністичні студії»

Гарант освітньої програми

Дмитро ЧОРНИЙ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми
«Політичні технології та аналіз політики»

Гарант освітньої програми

Тетяна КОМАРОВА

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету
від «14» червня 2023 року протокол № 10

Голова науково-методичної комісії
філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програму навчальної дисципліни “Історія України” складено відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки бакалавр

напряму підготовки Спеціальність 033 Філософія, 034 Культурологія

Освітня програма 033 «Філософія», «Європейські студії», 034 «Візуальне мистецтво і менеджмент культурних проєктів», «Культурологія», «Урбаністичні студії»; 052 «Політологія»

2. Опис навчальної дисципліни

1.1 Мета курсу – поглиблене вивчення історичного процесу становлення сучасної України, розуміння специфіки розвитку українського етносу й нації, місця України в європейській і світовій історії.

1.2 Завданнями курсу є опанування міждисциплінарних підходів, звернення до українознавства, історичної географії, етнології, політичної, економічної історії, «глобальної історії», регіоназнавства й “мікроісторії”, вивчення історії побуту й повсякденності, історії родини, ментальності, а також феномен української нації та її періодичних відроджень

У ході вивчення дисципліни мають сформуватися такі загальні та спеціальні компетентності, відповідно до тимчасового стандарту освітньо-професійної програми «Урбаністичні студії»:

Відповідальність, турбота про якість роботи, що виконують КСО.02

Працездатність, здатність до самовдосконалення КСО.08

Креативність, здатність до системного мислення КСО.09

Дисциплінованість КСО.10

Здатність до критики й самокритики, толерантність КСО.11

Базові знання основ філософії, психології, історії, культурології, правознавства, релігієзнавства, логіки, соціальної антропології, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, схильності до естетичних та громадянських цінностей та уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності КЗН.01

Здатність до дослідницької роботи КІ.01

Здатність до роботи в команді КІ.02

Грунтовна підготовка з соціально-філософських, соціально-психологічних, соціально-економічних та історичних дисциплін КЗП.02

1.3. Кількість кредитів 3

1.4 Загальна кількість годин 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	
Семестр	
1-й	
Лекції	
30 год.	
Практичні, семінарські заняття	
15 год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
45	

1.6. Заплановані результати навчання

У результаті вивчення курсу студенти повинні **знати**:

- базові поняття й терміни історичної науки;
- основні етапи розвитку українського етносу та нації;
- особливості соціально-економічного, політичного, світоглядно-ідеологічного, культурного розвитку України в глобальних структурах «світ-системи»;

вміти:

- аналізувати наукову літературу, письмові й мультимедійні джерела з історії України;
- оцінювати критично із використанням принципу історизму діяльність інституцій та осіб, які визначили хід історичного процесу в Україні;
- аналізувати факти, явища та процеси, що відбувались на території історичного розселення українського етносу на різних етапах його історичного розвитку.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Вступ.

Необхідність вивчення історії України на сучасному етапі. Проблема предмету історії України.

Основні джерела з історії України. Історіографія історії України. Головні завдання курсу.

Розділ 1. Архаїчні та традиційні культури та цивілізації на теренах Україна: від первісних часів до середини XIX ст.

Тема 1. Територія України у первісні та стародавні часи.

Загальна характеристика мисливсько-збиральницьких суспільств. Археологічні культури та пам'ятки V-I тис. до н.е.

Неолітична революція на Близькому Сході. Виникнення хліборобських осілих культур на теренах України. Кукутене-Трипілля - найвідоміша неолітична культура на теренах України.

Стародавня Україна на периферії античної Ойкумени. Античні міста-поліси у Причорномор'ї. Стародавні кочові культури на теренах України.

Тема 2. Українські землі в добу Середньовіччя (IV-XV ст.).

Слов'янський етногенез: традиційні й сучасні історіографічні теорії.

Давньоруська імперія Рюриковичів. Теорії походження Русі. Соціальний лад Давньої Русі. Чи існував феодализм на Русі?

Релігія й культура Давньої Русі. Проблема першохрещення Русі. Релігійний вибір та його наслідки для історичної долі східно-слов'янських етносів.

Розпад Давньої Русі: етнічні лінії розломів.

Давньоруська спадщина в культурі та духовності.

Українські землі у складі Великого князівства Литовського. Чи було Велике князівство Литовське литовсько-руською державою? Місце литовської доби в етнонаціональній історії українців.

Тема 3. Ранньо-модерна Україна в другій половині XVI - кінець XVIII ст.

Релігія та суспільство в ранньомодерній Україні.

Українська козащина на «Великому кордоні» цивілізацій.

Українська ранньомодерна революція й Гетьманська держава в контексті етнополітичного розвитку Європи XVI – XVII ст.).

Україна у складі Московської держави й Російської імперії (кінець XVII – кінець XVIII ст.

Обмеження царизмом української автономії. Українська політика царя Петра: напрями, методи, наслідки. Малоросійські Колегії. Автономістський рух у Гетьманській державі.

Ліквідація царизмом української автономії: причини, етапи, наслідки.

Особливості історичного розвитку регіонів України в XVII – XVIII ст. : Слобожанщина, Правобережжя, Галичина, Закарпаття, Буковина, Запорізька Січ.

Гайдамаччина та «Коліївщина»: передумови, етапи розгортання, оцінка наслідків. Життєві долі ватажків та рядових учасників гайдамацького руху.

Занепад традиційних форм української культури наприкінці XVIII ст. Провінціалізація культурного життя.

Тема 4. Українські землі під владою династичних імперій (кінець XVIII-початок XX ст.)

Українське етнонаціональне відродження: історичний контекст, передумови, етапи розвитку, історичне значення. Особливості українського романтизму та його вплив на формування української національної ідеї.

Кирило – Мефодіївське братство: склад, програмні документи та історичне значення його діяльності. Філософія української національної ідеї в творчості Т.Шевченка та її вплив на визвольний рух.

Етнонаціональне відродження на західноукраїнських землях: передумови, напрями розвитку, особливості та історичне значення.

Еміграція галицьких селян з краю: причини та наслідки. Українська діаспора в США, Канаді й Бразилії.

Імперська модернізація підросійської України. Український національний рух в Російській імперії: соціальна структура та особливості. Становлення багатопартійності на підросійській Україні. Україна у революції 1905-07 рр.

Українська революція 1917- 1921 років: передумови, етапи, чинники, історичне значення.

Українська Центральна Рада: утворення, партійний склад, ідеології. Більшовицька агресія проти УНР. Австро-німецька окупація України: позитивні та негативні наслідки.

Українська держава 1918 року. Внутрішня та зовнішня політика. Розвиток науки, освіти та культури в добу гетьманату. Крах гетьманату: причини та наслідки.

Директорія УНР і ЗУНР. Головні напрями зовнішньої політики: вороги та союзники. Злука УНР та ЗУНР та її історичне значення. Симон Петлюра – головний отаман Директорії УНР.

Західноукраїнська народна республіка. Виникнення. Основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики. Крах Директорії та ЗУНР: причини та наслідки. Оцінка спадщини української революції.

Феномен «махновщини» у Степовій Україні. Причини поразки. Ідейний спадок.

Підсумки української національної революції.

Розділ 2. Україна у добу імпер-тоталітарної модернізації. Пост-імперська Україна (1917-2010-і).

Тема 5. Україна в добу становлення імпер-тоталітарної системи (1917-1950-і)

Етапи та рушійні сили утвердження Радянської влади на Україні. Воєнно-політичний союз з Радянською Росією. Політика та культура доби «воєнного комунізму». «Червоний терор».

Україна 1920-х рр. «Нова економічна політика» більшовиків та особливості її проведення в Україні. Церковна політика більшовиків. Похід проти церкви. Створення УАПЦ. «Політичний бандитизм» в українському селі. Останні спалахи повстанського руху. «Холодноярська республіка».

Національна політика більшовиків і етнічні процеси в Україні: “русифікація” і “українізація” партійно-державного життя. Етнополітичне значення утворення СРСР. Український націонал-більшовизм як спроба “коренізації” комуністичної ідеології в Україні.

Українізація поза межами УСРР (Кубань, Поволжжя, Далекий Схід).

Тоталітарна модернізація в УРСР у 1930-х рр.: передумови, форми, ціна.

Формування та функціонування компартійно-державної номенклатури УСРР в 1920-30-ті рр.

Колективізація: причини, етапи, наслідки. Дискусія довкола причин та наслідків голодомору 1932 – 1933 рр.

Масові репресії як інструмент етнополітики радянського уряду. Політичні процеси 1930-х: причини, механізми, наслідки. Формування системи ГУЛАГ. Проблема опору суспільства тоталітаризмові.

Сталінська культурна революція як засіб модернізації радянського суспільства. Розгром української культури, освіти та науки (Само)розстріляне відродження. Радянський мас-культ доби сталінізму. Побут і ментальність радянських українців періоду “великого перелому”.

Українське питання в Європі 1920 – 1930 –х рр. Етнополітична ситуація на західноукраїнських землях у міжвоєнну добу. Етнополітика Польщі, Румунії та Чехословаччини щодо української національної меншини: схожість та відмінності.

Національно – визвольний рух у Західній Україні у міжвоєнний період.

Розкол в ОУН: причини, етапи, наслідки. “Структури повсякденності” та ментальність західних українців.

Україна у Другій світовій та Великій вітчизняній війнах. Українське питання в політиці СРСР та Німеччини напередодні та під час Другої світової війни.

Етнополітика радянського та нацистського режимів в Україні: схожість та відмінність. Радянізація Західної України як перший приклад окупаційної практики в Європі. Український та європейський колабораціоналізм: порівняльна характеристика.

Український націоналізм у Другій світовій війні: зміни в ідеології, основні напрямки діяльності, історична оцінка. Українська повстанська армія (УПА). Етнічний конфлікт поляків та українців під час Другої світової війни: причини, перебіг, наслідки. Вплив Другої світової війни.

Україна у другій половині 1940-на початку 1950-х рр. “Друге дихання” радянського тоталітаризму. Посилення російського імпер-шовінізму. Ідеологічні кампанії й репресії.. Українофобія та юдофобія. Післявоєнна радянізація Західної України.

Рух Опору радянізації. Діяльність ОУН-УПА в післявоєнні роки.

Тема 6. Україна у добу занепаду імпер-тоталітарної системи (1950-1980-і).

Політична «відлига» в УРСР. Покоління шестидесятників та їхня роль у національно-культурному відродженні України.

Життя й побут українців у 1960-ті.

Україна в добу «розвиненого соціалізму».

Особливості етнополітики радянського керівництва у 1960-70-ті роки: теорія й практика. Курс на “злиття націй” і формування “ нової історичної спільноти” – радянський народ. “Радянська людина” – етнічний маргінал (“креол”) чи “російська людина”? Посилення русифікації духовного життя та загострення мовного питання. Юдофобія в СРСР.

Особливості дисидентського й правозахисного руху в Україні: ідеї, течії, лідери. Етнічні проблеми в програмах дисидентів. Іван Дзюба «Інтернаціоналізм та русифікація?». «Перебудова» в Україні: задум, реалізація та наслідки. Чи зазнала номенклатурна модернізація поразки чи здобула перемогу?

Тема 7. Пост-імперська Україна: боротьба за етно-цивілізаційну ідентичність.

Проголошення державної незалежності України 24 серпня 1991 р. Референдум 1 грудня 1991 р.

Від «багатовекторності» до євроатлантичної інтеграції як провідного вектору зовнішньої політики: виклики, здобутки, ціна, перспективи.

Українсько-російські стосунки: етапи, чинники, проблеми, перспективи Російсько-українська «гібридна» війна. Анексія Криму і окупація окремих районів Донбасу. Міжнародна спільнота у пошуках шляхів де окупації Криму й Донбасу. Широкомасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. Окупація та військові злочини РФ на території України. Опір російським загарбникам, міжнародна підтримка України у війні за її незалежність і територіальну цілісність.

Розбудова державних інституцій незалежної України.

Становлення інституцій та самосвідомості громадянського суспільства. Реформи і революції у пост «Помаранчева революція». Євромайдан і «Революція Гідності».

Соціально-економічний розвиток: напрями, чинники, проблеми, перспективи. Екологічні проблеми сучасної України.

Провідні тенденції культурного розвитку пост-імперської України. Еволюція структур повсякденності й ментальності населення пост-імперської України.

Підсумки курсу. Історичний досвід та уроки буття українського народу.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	У тому числі					Усього	у тому числі				
		Л	П	Л	і	С.р.		л	П	лаб	інд	С.р.
			а	н								
		б	д									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Давня, середньовічна та ранньомодерна історія України.												
Тема 1. Вступ до історії України.	6	2	2			2						
Тема 2. Найдавніші цивілізації і стародавні держави на українських землях.	4	2				2						
Тема 3. Україна в добу раннього та розвинутого середньовіччя.	6	2	2			2						
Тема 4. Українські землі в добу пізнього середньовіччя й	6	2	1			2						

ранньомодерні часи.											
Тема 5. Визвольна війна під керівництвом Б.Хмельницького. Становлення української козацької держави.	6	2	2			2					
Тема 6. Українські землі в кінці XVII – XVIII ст.	4	2				2					
Разом за розділом 1	32	12	7			12					
Розділ 2. Україна в XIX-XXI ст.: формування модерної нації та держави.											
Тема 7. Українське національно-культурне відродження (кінець XVIII – перша половина XIX ст.).	8	2				6					
Тема 8. Українські землі в складі Російської та Австро-Угорської імперій.	6	2				4					
Тема 9. Українська національно-демократична революція (1917-1920 рр.).	10	4	2			4					
Тема 10. Україна в 1920-1930-ті рр.	12	2	2			6					
Тема 11. Україна у роки Другої світової війни.	8	2	2			4					
Тема 12. УРСР у добу кризи тоталітарної системи (1945-1991 рр.).	10	4	2			4					
Тема 13. Українська незалежна держава.	4	2				2					
Разом за розділом 2	58	20	8			30					
Усього годин	90	30	15			42					

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Новітні міфи та фальшивки про походження українців: критичний погляд науковців	2
2	Русь у світлі сучасної історіографії їх істориків. Українське козацтво	2
3	Приєднання чи «Возз'єднання»? Україно-московський союз в	2

	другій половині XVII ст..	
4	Повстанський рух в Україні 1918-1921 рр.	2
5	Голодомор 1932-33 рр. як геноцид українського народу	1
6	Національно-визвольна боротьба на західно-українських землях в 1920-1950-х рр.. Історична оцінка діяльності ОУН та УПА	2
7	Брежнєвська доба в УРСР: золотий вік чи застій?	2
8	Україно-російські міждержавні та суспільні стосунки на сучасному етапі (1991-2012 рр.).	2
	Разом	15

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Міжпредметні зв'язки української філософії та історії України. Навіщо філософу вивчати історію України? Школи української наукової історіографії.	6
2	Причини занепаду скіфо-сарматського світу.	4
3	Давня Русь – колиска трьох братніх народів чи імперія Рюриковичів? Історичні альтернативи хрещення Русі. Ховнішня та внутрішня політика галицько-волинських князів.	7
4	Литовські стаути. Магдебурзьке право. Литовська альтернатива історичного розвитку Східної Європи.	4
5	Еволюція козацького руху. Чи обороняло українське козацтво народні інтереси чи свої власні корпоративно-станові? «Коліїщина»: Передумови та наслідки гайдамацького руху.	4
6	Причини та наслідки «Руїни» козацької держави Б.Хмельницького. Малоросійські колегії.	4
7	Феномен Тараса Шевченка в українській історії. Історичні оцінки постаті та діяльності П.Куліша. «Громадівський соціалізм» М.П.Драгоманова.	4
8	Дві оборони Севастополя 1853-55 та 1941-42: порівняльний аналіз.	4
9	Дискусійні проблеми історії Другої світової війни.	4
10	Мовне питання в сучасній Україні: історичне коріння, сутність, шляхи розв'язання	4
	Разом	42

6. Індивідуальне навчально - дослідне завдання

Есе «Історія моєї родини в контексті історії України»..

7. Методи навчання

Інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемного викладу, евристичний, дискусійні. Методи роботи в умовах дистанційного та змішаного навчання: за умов впровадження карантинних та інших обмежень лекції і семінарські заняття проводяться в он-лайн режимі із застосуванням платформи ZOOM. Видами навчальної діяльності є: відеоконференції, відповіді на питання в чаті. За умов змішаного навчання семінарські заняття, написання контрольної та екзаменаційної роботи проводяться аудиторно.

ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

	Діяльність в аудиторії	Онлайн-діяльність
Попередня підготовка	опитування вхідний контроль	ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою у тестовій формі
Подача нової інформації	презентація; дискусія	відео та текстові лекції література з теми в електронному вигляді
Тренування	обговорення питання-відповіді практичні завдання не на оцінку	виконання інтерактивних вправ робота у малих групах онлайн
Виконання практичного завдання	завдання, що виконуються під час практичних занять	різномірні індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт, відеозапис тощо) робота над спільними документами
Оцінювання	контрольна робота опитування	усна відповідь (відеозапис) виконання практичного завдання письмова робота
Рефлексія	діалог, групове обговорення короткі усні / письмові відповіді на питання	розроблення нотаток до лекцій карти пам'яті підготовка мультимедійних презентацій відповіді на рефлексивні питання
Зворотній зв'язок	групові та індивідуальні консультації • коментарі під час заняття від викладача	консультації у месенджерах та за допомогою e-mail

8. Методи контролю

Оцінка успішності знань студентів здійснюється у формах поточного контролю (виступи на семінарах, контрольні письмові роботи, усного опитування) і підсумкового письмового екзамену. У зв'язку з запровадженням змішаного навчання контроль здійснюється через систему дистанційного навчання Google Classroom у формі тестових та письмових робіт.

Студенти зобов'язані дотримуватись **принципу академічної доброчесності** як у тому, що стосується самостійного виконання навчальних завдань, так і необхідності посилається на використані джерела та літературу.

Критерії оцінки знань студентів при вивченні дисципліни.

Для оцінки знань студентів використовують такі форми контролю: поточний, контрольні роботи та екзамен.

Поточний контроль знань студентів здійснюється під час проведення семінарських занять протягом семестру і має на меті перевірку рівня підготовленості

студента до виконання конкретної роботи. Оцінюється рівень знання студентами першоджерел, наукової літератури, уміння логічно та послідовно виступати під час обговорення питань плану семінарського заняття, ставити та відповідати на запитання. Студент може набрати від 1 до 40 балів за роботу на семінарах протягом семестру.

Підсумковий контроль знань студентів проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни у формі письмового заліку в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни, і в терміни, встановлені навчальним планом. Екзаменаційні білети включають три питання: перше і друге спрямовані на встановлення рівня загальної теоретичної підготовки студента і оцінюються максимально по 12 балів кожне; третє передбачає уміння аналізувати документи та літературу, максимальна оцінка – 16 балів. Рівень знань на екзамені оцінюється:

37-40 балів, якщо студент дав правильну та повну відповідь на всі три поставлених питання, міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, демонструє вміння пов'язувати події минулого із сучасним розвитком, логіку та аргументованість викладення (наведення прикладів, аналогій, знання головних дат з історії України), вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем;

32-36 балів ставиться студенту, якщо він відповів на всі три запитання, добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел, аргументовано викладає матеріал, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного;

27-31 ставиться студенту у випадку, якщо він відповів на всі три запитання, в основному опанував теоретичні знання з навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але відповідь є недостатньо аргументованою, виявляє неточності, невміння оцінювати факти та явища;

21-26 балів ставиться, якщо всі три питання розкриті неповно та/або логіка відповідей вимагає істотного виправлення;

1-20 балів студент отримує, якщо у відповіді не розкриті по сутності всі три питання, продемонстровано недостатнє знання фактичного матеріалу, наукових визначень, відсутні посилання на першоджерела та рекомендовану наукову літературу;

0 балів студент отримує в разі відсутності відповідей на питання екзаменаційного білету.

Здобувач освіти не допускається до сесії, якщо він/вона не набрав/набрала упродовж семестру 10 балів.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота													Разом	Екз аме н	Су ма
Розділ 1						Розділ 2							60	40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13			
3	6	6	6	6	3	4	5	5	5	5	4	2	60	40	100

T1, T2 ... T13 – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	

90 – 100	відмінно	
70-89	Добре	
50-69	Задовільно	
1-49	Незадовільно	

10. Рекомендована література

Основна література

Бойко О. Д. Історія України. – К., 2014.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності.-Х., 2016.

Допоміжна

1. Аркуша О, Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. Час народів. Історія України ХІХ ст. Львів, 2016
2. Березовець Т. Анексія: Острів Крим. Хроніки «гібридної війни». Київ, 2015.
3. Брехуненко В. Східна брама Європи. Козацька Україна в середині ХVІІ–ХVІІІ ст. / Ред. Ю. Олійник. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2014
4. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала: Війни Росії проти України ХІІ– ХХІ ст. – Вид. 2-ге. Київ, 2018
5. Величко С. «Літопис» / Відп. ред.: В.Смолій, Т.Таїрова-Яковлева; упор.: Г.Боряк, Т.Таїрова-Яковлева. Київ, 2020.
6. Війна і міф. Невідома Друга світова. Київ, 2016
7. Вирський Д. Початок сучасності. Друга хвиля глобалізації. Київ, 2022
8. Залізняк Л.Л. Україна між Сходом і Заходом. Про витоки і суть російсько-української війни 2014 р. Київ, 2014.
9. Ковальчук М. Битва двох революцій: Перша війна Української Народної Республіки з Радянської Росією. 1917–1918 рр. / НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Т. 1. Київ, 2015
10. Новітні міфи та фальшивки про походження українців. Збірник статей. Київ, 2008,
11. ПЛОХІЙ С. Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. Київ, 2015.
12. Плохій С. Остання імперія. Харків, 2019
13. Таїрова-Яковлева Т. Г. Гетьмани України. Історії про славу, трагедії та мужність / Пер. з рос. Н. Єгоровець; Наук. ред. В. Щербак. Київ, 2015
14. Таїрова-Яковлева Т. Коліївщина: великі ілюзії / Пер. з рос. Т.Кришталовської. Київ, 2019
15. Якубова Л. Інтеграція Донбасу і Криму vs дезінтеграція України: історичний досвід, сучасні виклики (аналітична доповідь). Київ, 2019.

11. Інформаційні ресурси

1. Дорошенко Д. Нарис історії України // режим доступу: <http://varnak.psend.com/narys/index.html> –
2. Ізборник. Історія України ІХ- ХVІІІ ст. Першоджерела та інтерпретації // режим доступу: lytopys.org.ua
3. Інститут історії України НАН України // режим доступу: <http://www.history.org.ua>
4. Українське козацтво // режим доступу: <http://www.cossackdom.com/>
5. Snyder T. The making of Modern Ukraine // режим доступу: https://www.youtube.com/playlist?list=PLh9mgdi4rNewfxO7LhBoz_1Mx1MaO6sw_